

Internetová encyklopedie dějin Brna

Internetová encyklopedie dějin Brna je kulturně informačním portálem dlouhodobě zpracovávaným širokým kolektivem odborných pracovníků řady brněnských vědeckovýzkumných, kulturních a vzdělávacích institucí. Prostřednictvím vzájemně propojených encyklopedických hesel poskytuje uživateli internetu informace z různých oblastí brněnské historie.

K vytvoření tohoto projektu podnítl v roce 2001 odborné pracovníky Muzea města Brna i zájem veřejnosti o informace související s historií města. Cílem bylo vytvořit elektronickou interdisciplinární databázi na základě stávajících, v té době převážně analogových kartoték k dílčím tématům, která by sloužila jako informační badatelská základna k dějinám Brna. Autorský kolektiv složený z archeologů, historiků, archivářů a historiků umění se podílel na vývoji programové struktury vytvářené v prostředí Microsoft Access a na testování jednotlivých vývojových úrovní programu. Myšlenka zpřístupnění vznikající databáze široké veřejnosti vznikla až jako druhotný produkt této první etapy, která vyvrcholila v květnu 2004, kdy byl ke stému výročí založení Muzea města Brna zprovozněn webový portál www.encyklopedie.brna.cz. Součástí příprav k tomuto kroku bylo převedení tvorby programového prostředí na dodavatelskou platformu (koncem roku 2003), aby byla zajištěna profesionální úroveň technické stránky celého projektu. Posledním milníkem se stal rok 2010, kdy se díky finanční dotaci z Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost začala rozvíjet sekce věnovaná archeologii.

O rozšiřování databáze i rozvoj programového zadání se nadále stará autorský kolektiv odborných pracovníků většiny brněnských vědeckých a kulturně vzdělávacích institucí za odborné garance Masarykovy univerzity.

Encyklopedie je vytvářena ve dvou graficky odlišných prostředích, a to administračním a uživatelském (obr. 1; 2). Do administrace je přístup ošetřen individuálním heslem, volně přístupná uživatelská úroveň editaci neumožňuje.

Vnitřní strukturu encyklopedie tvoří tematicky vymezené sekce, jejichž počet není limitován. Systém umožňuje kvantitativní nárůst na základě jednotného schématu. Jednotlivé sekce (Osobnosti, Události, Ulice, Stavby, Objekty, Školy, Fotografie, Archeologie, Literatura) obsahují specifické formuláře pro zpracování hesel, strukturované do obsahově definovaných polí, mezi nimiž lze vytvářet aktivní vazby napříč jednotlivými sekcemi. Událost je tak například možno spojit s místem konání (městská část, ulice, stavba, škola), jejími účastníky (osobnosti), případně i jinými relevantními událostmi (obr. 3). Ke každému heslu lze rovněž přiřadit aktivní odkaz na související externí webová stránka nebo samostatný textový dokument (doporučena pdf verze). Nezbytnou součástí všech formulářů jsou citační zdroje samostatně zpracované v sekci Literatura a prameny s libovolným počtem možných připojení jednoho záznamu k různým heslům v ostatních sekcích, včetně specifikace konkrétního rozsahu citovaných stran. Každá sekce má zpracovaný systém vyhledávání od obecné fulltextové možnosti až po detailní řazení podle obsahu jednotlivých polí. Záznamy lze rovněž generovat na základě autorství hesel nebo data vytvoření či úpravy hesla.

Encyklopedie je živým, stále se rozvíjejícím organismem. Průběžně jsou zpracovávána nová hesla a současně doplňovány či upraveny starší záznamy, které rovněž procházejí základní jazykovou korekturou. Jednotlivé záznamy (v současnosti je jich přes třicet tisíc) mohou být zpracovány jedním nebo více autory dle jejich profesního zaměření. Interdisciplinární přístup se projevuje nejvíce v sekci Stavby kooperací historiků s archiváři a historiky umění se zaměřením na dějiny architektury. Editace není zpomalována supervizí redakční rady, každý z autorů garantuje odbornou úroveň zařazených dat.

V samostatné sekci je zpracovávána obrazová dokumentace. Podklady dodávají autoři v maximální možné kvalitě správci obrazové databáze, který vytváří obrazový archiv (obrazové úložiště obsahuje v současnosti přes šedesát tisíc položek, z nichž je zatím v encyklopedii zařazeno více než jedenáct tisíc) členěný dle encyklopedických sekcí a po dalších úpravách v grafických programech (Adobe Photoshop, Zoner) je připojuje k relevantním heslům.

Technické řešení projektu využívá současně moderní a osvědčené internetové a databázové technologie. Je navrženo jako administrační rozhraní a veřejný web. V obou případech se jedná o webové stránky, ke kterým je možné přistupovat pomocí běžného internetového prohlížeče s podporou Javascriptu. Pro ukládání zadaných dat je využit bezpečný a spolehlivý databázový server MySQL. Zpracování dat při čtení z databáze, případně před zápisem do databáze je prováděno skripty v programovacím jazyku PHP. Encyklopedie je umístěna na samostatném serveru, na kterém běží webový server i databáze. Data umístěná na serveru jsou chráněna dvěma způsoby: zdvojením pevných disků v serveru a pravidelným kopírováním databáze i souborů na fyzicky oddělený server.

Encyklopedie je díky univerzální struktuře obecně platným modulem, který lze aplikovat v libovolném městském prostředí (Loskotová 2008, 64), jak dokládají sesterské projekty pro Hodonín a Jihlavu, rozvíjené ve stejném softwarovém řešení, ale v odlišné grafice, tak aby uživatel snadno rozeznal regionální rozdíl. Dlouhodobé cíle projektu směřují k vytvoření vzájemně propojené sítě městských encyklopedií, jejichž autorské kolektivy se budou podílet na jejím dalším rozvoji a zkvalitnění.

Obr. 1. Ukázka záznamu v administračním prostředí. Copyright Internetová encyklopedie dějin Brna.

Od zveřejnění projektu v roce 2004 jej provází stále stoupající uživatelský zájem. V příznivě nastaveném grafickém prostředí se zobrazují informace s aktivními prolinky na související hesla, což umožňuje návštěvníkům sledovat různé zájmové linie. Pro případ jejich hlubšího a dlouhodobějšího zájmu o některé tematické okruhy byla v uživatelském prostředí vytvořena „Moje encyklopedie“, kam si může registrovaný návštěvník stahovat z encyklopedie hesla, třídit je a připojovat si vlastní poznámky. Komunikaci s uživatelskou veřejností zajišťuje výzva na konci každého hesla k zaslání dotazů

Obr. 2. Ukázka záznamu v uživatelském prostředí. Tato stránka je dostupná na adrese http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_vyzkumu&load=220. Copyright Internetová encyklopedie dějin Brna.

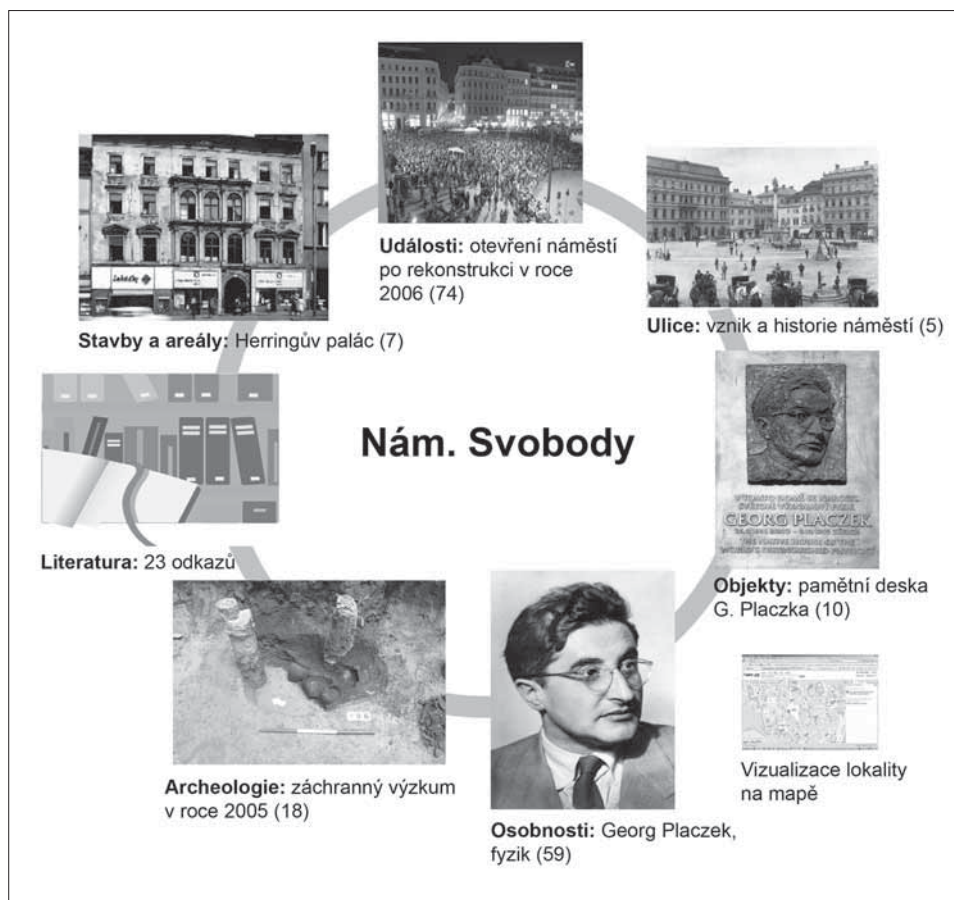
či připomínek, které směřují přímo k autorům. Dotazy obecného charakteru lze také zasílat stejnou formou ze sekce Autoři. Díky uživatelskému zájmu získává encyklopedie nejen nové informace, ale i digitální kopie cenných materiálů archivní povahy ze soukromých rukou.

Od svého vzniku získala encyklopedie různá ocenění. První z nich bylo uděleno krátce po zveřejnění projektu Českým výborem ICOM v rámci III. ročníku Národní soutěže muzeí Gloria museaealis 2004 (www.cz-museums.cz), kterou každoročně pořádá Ministerstvo kultury ČR společně s Asociací muzeí a galerií ČR. Ve zdůvodnění byla vyzdvížena skutečnost, že se v kontextu České republiky jedná o ojedinělý a průkopnický počín, který odsunuje „kamenné“ limity muzea a rozšiřuje jeho působnost a dosah daleko za rámec materiálních sbírek, fyzických návštěvníků, stanovené návštěvní doby i geografické polohy instituce.

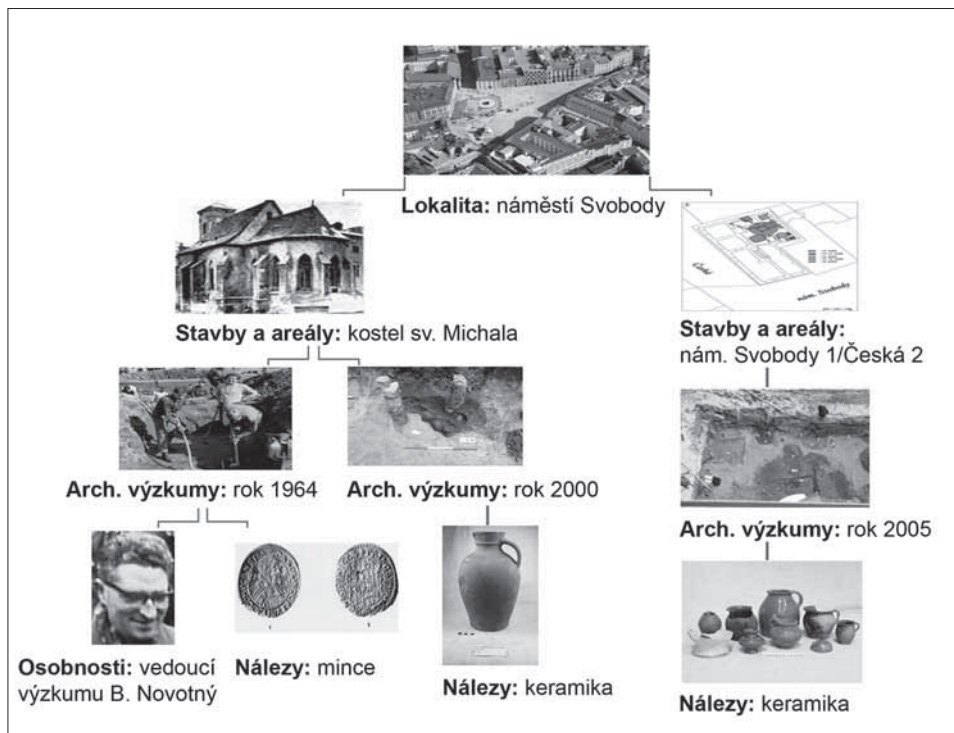
Financování technické části projektu je od počátku realizováno z více zdrojů. Základní příspěvek získává v ročním intervalu z rozpočtu Muzea města Brna, který doplňují dotace z Magistrátu města Brna, do jehož rozvojového programu byla encyklopedie zařazena, případně z jiných dotačních programů či od velkých brněnských firem. Dosud nejvýznamnější finanční podporu získal projekt na řešení archeologické problematiky (2010–2012), a to z Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost, z osy Partnerství a sítě.

Cílem je vytvoření komunikační platformy mezi vědeckovýzkumnými a vzdělávacími institucemi formou společného, obecně platného programového modulu směřujícího ke vzniku databáze mapující archeologické situace na území Brna a Jihlavska. Současně s tradiční brněnskou encyklopedií je tak rozvíjen i sesterský projekt jihlavský. Krom příjemce podpory, Ústavu archeologie a muzeologie MU, se do projektu zapojily všechny odborné instituce zabývající se archeologií v daných regionech – Archeologický ústav AV ČR, v. v. i., ÚAPP Brno v. v. i., brněnské i jihlavské pracoviště obecně prospěšné společnosti Archaia Brno, o. p. s., Muzeum města Brna, Muzeum Vysočiny Jihlava a vzhledem k výuce konzervace a restaurování i brněnská Vyšší odborná škola restaurátorská.

Archeologie Brna a Jihlavska je komplexně řešena v komunikačním modulu, na jehož programovém i obsahovém zadání participují všechny zapojené instituce. Archeologické lokality jsou zde charakterizovány ve třech identifikačních úrovních – prostorové, časové a věcné. Základní jednotkou prostorové identifikace v intravilánu je parcela, doplněná v extravilánu o název tratí, ve vyšších úrovních se připojují ulice, místní názvy a městské části. Jako časový identifikátor slouží chronologická řada pravěkých kultur s navazující periodizací středověku a raného novověku. Věcné identifikátory se váží k terénním situacím zjištěným archeologickými výzkumy na straně jedné a hmotné kultuře reprezentované náleзовými soubory na straně druhé. Samostatnou podskupinu pak

Obr. 3. Příklad provázání jednotlivých sekcí u jedné lokality (v každé sekci je vybrán jeden příklad, v závorce jsou celkové počty záznamů pro tento dotaz). Každá sekce obsahuje odkazy na další související sekce. Copyright Internetová encyklopedie dějin Brna.

Obr. 4. Příklad propojení jednotlivých úrovní informací v sekci archeologie. Copyright Internetová encyklopedie dějin Brna.

tvoří restaurátorské a konzervační identifikátory, které ošetřují obě části, prioritně se však zaměřují na uchování a rekonstrukci nálezů. Sledované úrovně se v konkrétních styčných bodech protínají s ostatními sekcemi encyklopedie a vytvářejí tak komunikační systém uvnitř databáze (obr. 4).

Součástí tohoto modulu je i tzv. Archeologický katastr Brna a Jihlavska, jehož cílem je prostorové ukotvení archeologických lokalit sledovaných regionů s využitím historických map a plánů provázaných s aktuálními katastrálními mapami ve správě Statutárního města Brna. Georeferencovány tak budou postupně především indikační skici uložené v Moravském zemském archivu a dílčí mapová a plánová dokumentace z Archivu města Brna. Jedním z výstupů bude v encyklopedii přístupný jednoduchý prohlížeč umožňující sledovat vývoj místa archeologického nálezu v prostorových i historických souvislostech. Analytické vyhodnocení zpracované datové základny směřuje však především k virtuálním modelům Brna v různých časových vrstvách. V současnosti je dokončena varianta k roku 1645 (www.brno1645.cz), rozpracována pak je další s plně vyvinutým bastionovým opevněním a následovat bude ideální rekonstrukce podoby vrcholné středověkého Brna.

Kromě odborné veřejnosti je projekt zaměřen také na subjekty veřejné správy, kterým má poskytnout relevantní informace k ochraně archeologických lokalit. K tomuto účelu se připravuje zařazení archeologických dat do Geografického informačního systému města Brna, komplexního informačního systému pro shromažďování, správu, zpracování a publikování geografických dat provozovaného Statutárním městem Brnem. Prostorová identifikace archeologických fondů je v rámci projektu shromažďována v podobě slovního popisu, zákresů do papírových map nebo dat vektorizovaných ve standardních GIS formátech. Tato data jsou pak zpracována do jednotných vektorových vrstev – bodových, liniových a polygonových – s cílem vybudovat automatizovaný systém pro shromažďování, správu, zpracování a publikování prostorově identifikovaného archeologického fondu města Brna. Ve spolupráci s brněnským pracovištěm Národního památkového ústavu a systémem Megalit, vytvářeným Archeologickým ústavem AV ČR Brno, bude tato část databáze doplňována o informace k plánovaným stavebním akcím, jejichž realizace by mohla ovlivnit archeologické situace na dotčených parcelách. Tento výstup musí být vzhledem k citlivosti některých dat ošetřen několika úrovněmi přístupu. V maximální, tedy i editační míře se uplatní pro členy autorského kolektivu projektu, archeology a dokumentátory z participujících institucí. Kompletní data, jen bez možnosti editace, budou přístupná státní správě, jejíž zaměstnanci je budou využívat při zpracovávání závazných stanovisek k ohlášeným stavebním akcím. Filtrovaná forma s veřejnými

informacemi pak bude volně prezentována v encyklopedii běžným uživatelům. V této podobě budou určeny i pro potencionální stavebníky, kterým poskytnou potřebné informace využitelné při přípravě projektů.

Původní myšlenka mezioborové a meziinstitucionální spolupráce byla tento rok rozšířena o edukační funkci. Studentský modul pro vysoké školy a vyšší odborné školy (VOŠ), byl již zprovozněn a včleněn do výuky na Filozofické fakultě MU i Vyšší odborné škole restaurátorské s cílem rozšířit schopnost studentů strukturovat a analyzovat poznatky z pramenné základny. Každá z cílových skupin studentů využívá jinou část programu, všichni však čerpají informace z kompletní databáze, jejíž součástí modul tvoří. Studenti VOŠ se vzhledem ke svému zaměření věnují konzervaci a restaurování vybraných archeologických nálezů a v samostatné programové sekci pak doplňují data získaná v tomto procesu. Popisy ošetřených sbírkových předmětů potřebné pro stanovení konkrétních konzervačních postupů vkládají do databáze archeologové sbírkotvorných institucí, kteří rovněž zodpovídají za jejich výběr reprezentující nálezové celky jednotlivých lokalit. Studentům Filozofické fakulty MU je modul zpřístupněn v širším záběru. Zpracovávají samostatně encyklopedická hesla z různých sekcí, která si volí z nabídky v informačním systému MU (Elf), kde rovněž naleznou manuály k jednotlivým sekcím. Všechny studentské záznamy podléhají supervizi lektorů (VOŠ) a akademických pracovníků (MU). Schvalování zpracovaných částí hesel probíhá průběžně. Pokyny vyučujících se studentům zobrazují přímo u zpracovávaného hesla v podobě komentářů. Teprve po konečném schválení je zpracovaný záznam zpřístupněn veřejnosti v uživatelské verzi.

Projekt vnáší nové formy spolupráce do tradičních vazeb mezi vědecko-výzkumnými a vzdělávacími institucemi a jeho výstupy jsou využívány kromě těchto dvou typů institucí i širokou veřejností. Střednědobé cíle, k jejichž naplnění autorský kolektiv směřuje, se soustřeďují na sběr dat, specifikaci a propojování informací, obohacení sekcí o nová témata, kalendář aktuálně probíhajících archeologických akcí, zprovoznění prohlížeče historických map a plánů a dokončení virtuálních modelů Brna.

Na počátku projektu stál zájem veřejnosti, doufáme tedy, že tento zájem bude encyklopedii provázet i nadále, a zajistí tak její životaschopnost do budoucna.

Irena Loskotová – Olga Lečbychová

Literatura

- LEČBYCHOVÁ, O.–JINDÁČEK, M., 2011: A Database System for Administering and Archiving of Archaeological Information Heritage. In: Proceedings of the 14th International Congress „Cultural Heritage and New Technologies“, Vienna, 184–190, e-book edition http://www.stadtarchaeologie.at/?page_id=1322, cit. 18. 2. 2011.
- LOSKOTOVÁ, I., 2008: Internetová encyklopedie dějin Brna (www.encyklopedie.brno.cz) – možnost oživení archeologických památek? – The Internet Encyclopedia of the History of Brno – Is it possible to restore archeological relics to life?, *Veřejná archeologie 2. Příspěvky ke konferenci Archeologie a veřejnost 2005*, 63–67.
- McMANAMON, F. P., 1991: The Many Publics for Archaeology, *American Antiquity* 56, no. 1, 121–130.
- McMANAMON, F. P.–HATTON, A., 2000: Introduction: Considering Cultural Resource Management in Modern Society. In: *Cultural Resource Management in Contemporary Society: Perspectives on Managing and Presenting the Past*, One World Archaeology 33, ed. F. P. McManamon and A. Hatton, 1–19. London.
- RAMOS, M.–DUGANNE, D., 2000: Exploring Public Perceptions and Attitudes about Archaeology. Harris Interactive, Inc., for the Society for American Archaeology. Washington, D. C.

Internetové zdroje

- <http://www.brno1645.cz/>, cit. 18. 2. 2011.
- http://www.cz-museums.cz/amg/faces/web/gloria_musealis/vitezne-projekty, cit. 18. 2. 2011.
- <http://encyklopedie.brno.cz/home-mmb/>, cit. 18. 2. 2011.

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ